

Sygn. akt II UK 402/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 listopada 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Halina Kiriło

w sprawie z wniosku J. S. i A. S., w imieniu której działa przedstawicielka ustawowa U. S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o rentę rodzinną,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 listopada 2015 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 13 maja 2014 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 13 maja 2014 r., Sąd Apelacyjny, na skutek apelacji pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, w sprawie z wniosku J. S. i A. S., w imieniu której działa przedstawicielka ustawowa U. S., o rentę rodzinną, zmienił wyrok Sądu Okręgowego w W. z dnia 17 stycznia 2013 r. i oddalił odwołanie

wnioskodawców od decyzji organu rentowego z dnia 19 kwietnia 2012 r., odmawiającej przyznania prawa do renty rodzinnej po zmarłym ojcu A. S. na rzecz dzieci: A. S. i J. S.

W ustalonym stanie faktycznym sprawy, A. S. zmarł 14 stycznia 2012 r. Zmarły po 31 grudnia 1998 r. podlegał ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym w okresie od dnia 1 stycznia 1999 r. do dnia 31 lipca 2001 r. oraz od dnia 5 stycznia 2002 r. do dnia 14 stycznia 2012 r. Za okresy: od dnia 1 stycznia 1999 r. do dnia 31 lipca 2001 r., od dnia 5 stycznia 2002 r. do dnia 31 lipca 2005 r. oraz od dnia 1 września 2010 r. do dnia 31 października 2010 r. zostały opłacone składki na ubezpieczenie emerytalne i rentowe, zaś w okresach: od dnia 1 sierpnia 2005 r. do dnia 31 sierpnia 2010 r. i od dnia 1 listopada 2010 r. do dnia 14 stycznia 2012 r. składki nie zostały opłacone. Organ rentowy uznał za udowodnione 24 lata 7 miesięcy i 7 dni okresów składkowych oraz 11 miesięcy 17 dni okresów nieskładkowych, w tym jedynie 3 lata, 7 miesięcy oraz 20 dni okresów składkowych w ostatnim dziesięcioleciu przed dniem zgonu. Wobec powyższego nie zostały spełnione wymogi z art. 57 i art. 58 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm., dalej ustawa o emeryturach i rentach).

Sąd Okręgowy ustalił też, że w dniu 12 lutego 2012 r. U. S., żona zmarłego złożyła jako przedstawicielka ustawowa małoletniej córki A. S., wniosek o rentę rodzinną po jej zmarłym ojcu. Wniosek taki złożył również J. S. urodzony 6 lipca 1987 r., syn zmarłego, który od urodzenia jest niepełnosprawny i wymaga stałej opieki i pomocy osób drugih.

Wyrokiem z dnia 17 stycznia 2013 r. Sąd Okręgowy zmienił zaskarżoną decyzję organu rentowego i przyznał prawo do renty rodzinnej J. S. i A. S. od dnia 1 lutego 2012 r. wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania.

Sąd pierwszej instancji powołując się na art. 65 ust. 1, art. 57 ust. 1 i 2 oraz art. 58 ust. 1 pkt. 5 ustawy o emeryturach i rentach, wskazał, że ubezpieczony w chwili śmierci miał 53 lata, na datę śmierci posiadał 25-letni okres składkowy i nieskładkowy. Tak długi staż pracy, w ocenie Sądu Okręgowego, nie pozostaje bez wpływu na prawo do świadczenia, pomimo braku opłacania składek przez okres 5 lat w ostatnim dziesięcioleciu. Sąd Okręgowy powołał się także na wyrok Sądu

Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2008r., II UK 235/07, (OSNP 2009 nr 15-16, poz. 209) w którym wyrażono pogląd, że prawo do renty rodzinnej przysługuje uprawnionemu członkowi rodziny osoby, która w chwili śmierci miała udowodniony okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 25 lat dla mężczyzny oraz była całkowicie niezdolna do pracy, bez potrzeby wykazywania przewidzianego w art. 58 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego, przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed śmiercią tej osoby. Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd przyjął, że zmarły spełniał warunki wynikające z ustawy o emeryturach i rentach, wobec powyższego świadczenie dla uprawnionych przyznano od dnia wniosku, czyli od dnia 1 lutego 2012 r. (art. 129 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach).

Na skutek apelacji organu rentowego, Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalił odwołanie wnioskodawców. Sąd drugiej instancji wskazał w uzasadnieniu wyroku, że zaprezentowany w wyroku Sądu Okręgowego pogląd, iż prawo do renty rodzinnej przysługuje uprawnionemu członkowi rodziny osoby, która w chwili śmierci spełniła warunki z art. 57 ust. 2 ustawy w związku z art. 65 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach, musi ulec weryfikacji wobec zmian dokonanych przez ustawodawcę na mocy ustawy z dnia 28 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. 2011 r. Nr 187, poz. 1112). Cytowana ustawa, która weszła w życie z dniem 23 września 2011 r. w art. 1 ust. 1 pkt. 1, dodała do art. 58 - ust. 4 w następującym brzmieniu: „przepisu ust. 2 nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy, o którym mowa w art. 6, wynoszący co najmniej 25 lat dla kobiety i 30 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy”. Oznacza to, że z dniem 23 września 2011 r., warunki określone dla uprawnionych członków rodziny do otrzymania renty rodzinnej, zawarte w art. 65 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zostały ściśle określone. I tak zgodnie z art. 65 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach, renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń, przy czym przy ocenie prawa do renty przyjmuje się, że osoba zmarła była całkowicie niezdolna do pracy.

Zgodnie z art. 65 ustawy o emeryturach i rentach, przy ustalaniu uprawnień do renty rodzinnej po osobie, która w chwili śmierci nie miała ustalonego prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, oceny spełnienia przez nią warunków wymaganych do uzyskania jednego z tych świadczeń, dokonuje się według stanu prawnego obowiązującego w dacie jej śmierci. W okolicznościach niniejszej sprawy, nie było sporne, że ojciec wnioskodawców, A. S. zmarł w dniu 14 stycznia 2012 r., miał udokumentowane 24 lata, 7 miesięcy i 7 dni okresów składkowych oraz 11 miesięcy i 17 dni okresów nieskładkowych, a także w ostatnim dziesięcioleciu przed dniem śmierci wykazał 3 lata, 7 miesięcy i 20 dni okresów składkowych, zaś jego zgon nastąpił przed upływem 18 miesięcy od ustania ubezpieczenia. W dacie śmierci A. S., jak wskazano wyżej, obowiązywała już znowelizowana wersja art. 58 ustawy o emeryturach i rentach. W szczególności utrzymany został warunek osiągnięcia przez ubezpieczonego okresu składkowego i nieskładkowego wynoszącego łącznie co najmniej 5 lat, jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat (pkt. 5 art. 58 ust. 1 ustawy). Jednocześnie jednak ustawodawca poprzez dodanie ust. 4 do art. 58 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych usankcjonował dotychczasową praktykę orzeczniczą, wedle której prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, uzyskiwała także osoba o długim stażu ubezpieczeniowym. O ile jednak interpretacja orzecznicza, wypracowana na gruncie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05 (OSNP 2006 nr 19-20, poz. 305), wskazywała, że renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety i 25 lat dla mężczyzny, całkowicie niezdolnego do pracy (art. 57 ust. 2 ustawy), bez potrzeby wykazywania przewidzianego w art. 58 ust. 2 tej ustawy pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego przypadającego w ostatnim dziesięcioleciu przed zgłoszeniem wniosku lub przed dniem powstania niezdolności do pracy, o tyle ustawodawca zdecydował, że warunek braku pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego, może zostać pominięty jedynie w przypadku, gdy ubezpieczony udowodni okres składkowy wynoszący co najmniej 30 lat dla mężczyzny całkowicie niezdolnego do pracy. Począwszy od 23 września 2011 r. nieaktualna stała się więc dotychczasowa interpretacja orzecznicza wskazywanych wyżej przepisów,

albowiem ustawodawca jasno wskazał przesłanki do uzyskania renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, dla ubezpieczonego, który posiada długi staż ubezpieczeniowy, przy czym ustawodawca wyraźnie określił, że w takim przypadku do stażu ubezpieczeniowego może zostać uwzględniony jedynie okres składkowy. Takie same zasady, wobec treści art. 65 ustawy, obowiązują także przy ustalaniu prawa do renty rodzinnej po zmarłym członku rodziny. Wobec powyższego należało uznać, że ojciec uprawnionych A. S., niespornie nie spełnił warunku posiadania pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego w ostatnim dziesięcioleciu przed swoją śmiercią, ale też nie osiągnął 30-letniego okresu składkowego ogółem, a tym samym unicestwione zostało prawo wnioskodawców do renty rodzinnej po zmarłym.

Powyższy wyrok zaskarżył skargą kasacyjną w całości pełnomocnik wnioskodawców, zarzucając naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię - art. 57 w związku z art. 65 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, oraz niewłaściwe zastosowanie art. 58 ust. 4 i art. 57 ust. 1 pkt 2 ustawy i nie zastosowanie art. 57 ust. 2 tej ustawy, poprzez nieprzyznanie członkom rodziny zmarłego ubezpieczonego prawa do tej renty, pomimo iż w chwili śmierci A. S. spełnił warunki wymagane do uzyskania renty z tytułu niezdolności do pracy, gdyż udowodniony został okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 25 lat dla mężczyzny, jak również całkowita niezdolność do pracy (poprzez przyjęcie fikcji prawnej z art. 65 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach), a zastosowania w niniejszej sprawie nie znajduje art. 58 ust. 4 ustawy, który wprowadza przesłanki wyłączające stosowanie ust. 2 art. 58, ale nie wyłącza zastosowania art. 57 ust. 2 ustawy, który ustanawia samoistne przesłanki warunkujące uzyskanie prawa do renty rodzinnej. W ocenie pełnomocnika brak jest podstaw do przyjętej przez Sąd Apelacyjny wykładni, iż „warunek braku pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego w ostatnim dziesięcioleciu przed powstaniem niezdolności do pracy, może zostać pominięty jedynie w przypadku, gdy ubezpieczony udowodni okres składkowy wynoszący co najmniej 30 lat dla mężczyzny całkowicie niezdolnego do pracy, jak również do twierdzenia, iż począwszy od 23 września 2011 r. nieaktualna stała się dotychczasowa interpretacja orzecznicza wskazywanych powyżej przepisów, z

uwagi na wskazanie przez ustawodawcę w sposób jasny przesłanki do uzyskania renty, dla ubezpieczonego, który posiada długi staż ubezpieczeniowy, na który składa się wyłącznie okres składkowy”. Pełnomocnik wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, a w razie uznania podstawy naruszenia prawa materialnego za oczywiście uzasadnioną, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy, poprzez oddalenie apelacji organu rentowego , wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania, w tym kosztach zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy wziął pod uwagę co następuje:

Skarga nie ma uzasadnionych podstaw i stąd podlega oddaleniu.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania lub gdy zarzut taki okaże się niezasadny.

W okolicznościach sprawy wiążące są więc ustalenia, że ojciec wnioskodawców (ich poprzednik prawny) zmarł w dniu 14 stycznia 2012 r., dokumentując okres składkowy 24 lata, 7 miesięcy i 7 dni oraz okres nieskładkowy w wymiarze 11 miesięcy i 17 dni, przy czym w ostatnim dziesięcioleciu przed dniem śmierci wykazał 3 lata, 7 miesięcy i 20 dni okresów składkowych. Nie jest też kwestionowane, że zgon ojca wnioskodawców nastąpił przed upływem 18 miesięcy od ustania okresów ubezpieczenia. Przy takich ustaleniach faktycznych, zarzuty skargi kasacyjnej nie zasługują na uwzględnienie.

Trzeba przypomnieć, że przedmiotem sporu w sprawie jest prawo do renty rodzinnej, a więc świadczenia z ubezpieczenia społecznego mającego na celu zapewnienie środków pieniężnych po śmierci ubezpieczonego (emeryta lub rencisty) członkom rodziny, którzy wraz z jego śmiercią utracili żywiciela. Pochodny charakter tego świadczenia od emerytury bądź renty z tytułu niezdolności do pracy, która przysługiwała lub przysługiwałaby zmarłemu, za którym opowiedział się Sąd Najwyższy (por. uzasadnienia wyroków Sądu Najwyższego: z dnia 20 stycznia

2000 r., II UKN 321/99, OSNAPiUS 2001 nr 11, poz. 389 oraz z dnia 24 stycznia 2001 r., II UKN 122/00, OSNAPiUS 2002 nr 18, poz. 440, z dnia 19 kwietnia 2011 r., I UK 343/10, OSNP 2012 nr 1-12, poz. 143), determinuje proces ustalania uprawnień do tej renty dla członków rodziny zmarłego.

Zgodnie z art. 65 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń, przy czym ocena spełnienia tych warunków następuje według stanu prawnego istniejącego w chwili jego śmierci, co oznacza, że dla tej oceny miarodajne są przepisy wówczas obowiązujące (art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach).

Odniesienie powyższego do okoliczności sprawy prowadzi do stwierdzenia, że skarżący bezpodstawnie zarzucają naruszenie art. 58 ust. 4 oraz art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 2 i 4 i w związku z art. 65 ustawy o emeryturach i rentach.

Przepis art. 57 ust. 1 tej ustawy określa trzy kryteria kwalifikacyjne, jakim powinien odpowiadać ubezpieczony ubiegający się o przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Są to zaliczenie do osób niezdolnych do pracy (pkt 1), posiadanie wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego (pkt 2) oraz powstanie niezdolności do pracy w okresach wyczerpująco wymienionych w pkt 3 albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ich ustania.

Powyższe warunki zostały zmodyfikowane w ust. 2 art. 57 tej ustawy, przez stwierdzenie, że przepisu ust. 1 pkt 3 nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety i 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy. Dokonując wykładni tego przepisu Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05 (OSNP 2006 nr 19-20, poz. 305) stwierdził, że na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach, renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy, bez potrzeby wykazywania przewidzianego w art. 58 ust. 2 tej ustawy pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego

przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy.

Powyższy pogląd utracił jednak aktualność po nowelizacji ustawy o emeryturach i rentach dokonanej ustawą z dnia 28 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 187, poz. 1112), polegającej na dodaniu do art. 58 ust. 4, w myśl którego przepisu ust. 2 (ustanawiającego w stosunku do osób wymienionych w ust. 1 pkt 5, a więc osób, których niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat, wymaganie legitymowania się co najmniej pięcioletnim okresem składkowym i nieskładkowym przypadającym w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy) nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy, o jakim mowa w art. 6, wynoszący co najmniej 25 lat dla kobiety i 30 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy. Od czasu wejścia w życie tej noweli (tj. od 23 września 2011 r.) art. 57 ust. 2 nie może już być interpretowany jako przepis samodzielnie określający warunki wymagane do nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, ale jako jedynie łagodzący w stosunku do osób w nim wymienionych przesłanki przewidziane w art. 57 ust. 1. Wskazani w hipotezie normy art. 57 ust. ubezpieczeni, u których stwierdzono całkowitą niezdolność do pracy i którzy legitymują się co najmniej 20-letnim (w przypadku kobiet) lub 25-letnim (w przypadku mężczyzn) okresem składkowym i nieskładkowym, nie muszą bowiem wykazywać faktu powstania niezdolności do pracy w okresach wyszczególnionych w ust. 1 pkt 3 lub w ciągu osiemnastu miesięcy od ich ustania. Muszą natomiast, stosownie do art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 ustawy, udokumentować co najmniej pięcioletni staż składkowy i nieskładkowy przypadający w dziesięcioleciu poprzedzającym datę wystąpienia z wnioskiem rentowym lub datę powstania niezdolności do pracy. Z tego ostatniego warunku zwalnia ubezpieczonego będącego osobą całkowicie niezdolną do pracy dopiero sytuacja opisana hipotezą normy art. 58 ust. 4, tj. wykazanie co najmniej 25-letniego (w przypadku kobiet) lub 30-letniego (w przypadku mężczyzn) okresu składkowego, o jakim mowa w art. 6 tej ustawy.

W świetle powyższych rozważań zaprezentowana w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wykładnia art. 57 ust. 2 w związku z art. 57 ust. 1 oraz art. 58 ust. 1 pkt 5, ust. 2 i ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach jest prawidłowa.

Jeszcze raz trzeba przypomnieć, że w niniejszej sprawie, wiążącym i niespornym jest ustalenie, że zmarły poprzednik prawny wnioskodawców na datę śmierci nie legitymował się okresem składkowym w rozmiarze 30 lat, a w dziesięcioleciu liczonym od daty zgonu jego okresy składkowe wynosiły 3 lata, 7 miesięcy i 20 dni.

W związku z tym nie budzi wątpliwości, że w chwili śmierci nie spełniał on warunków koniecznych do uzyskania renty z tytułu niezdolności do pracy, co trafnie przyjął Sąd Apelacyjny.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

kc